

Gazhane'nin sesleri...

Hasanpaşa'nın gözbebeği Gazhane'yi şimdiye dek onlarca kez sayfalarımıza konuk ettik türlü vesilelerle. Bu haberimizde de Müze Gazhane'nin sesine odaklanıyoruz. Zira burası ses araştırmacılarının proje mekanlarından biri. Ses dokuyucu Dr. Oğuz Öner ile sanatçı çift Mustafa Kaplan& Filiz Sızanlı, gazhanenin seslerini araştırıyor ve anlatıyorlar...

06 Eylül 2023 - 10:49

Yazdır

Gökçe UYGUN

'SESSİZ' BİR SES YÜRÜYÜŞÜ

Sanat - tasarım ekseninde, işitsel ve psikocoğrafi projeler üzerinde çalışan, ses dokuyucu Dr. Oğuz Öner, bundan 10 yıl öncesinde "Kadıköy Akustik" projesi adı altında Kadıköy meydan alanı üzerine çalışmalar yürütüyordu. Daha sonradan bu çalışmalarını doktora projesine dönüştü. Tez sonrası da Kadıköy'ün sesleri ile ilgili projelere devam eden Öner, bu kapsamda geçtiğimiz günlerde Müze Gazhane'de "Gazhane'nin Sesleri" başlıklı bir atölye düzenledi. Gazete Kadıköy muhabiri olarak benim de katıldığım bu etkinliğe ses meditasyonu ile başladık. Ardından yaklaşık 30 dakika süren, sessiz bir ses yürüyüşü yaptık Gazhane'nin içinde. Ardından duyduğumuz sesleri duygu verileri ile birlikte Gazhane'nin haritası üzerine işledik. En sonunda da bu seslerle doğaçlama bir oyun oynadık.

Oğuz Öner, projeyi neden Müze Gazhane'de gerçekleştirdiğini şöyle anlatıyor: "Aslında ilk olarak Gazhane için çocuklara yönelik bir ses ve sanat programı tasarlama fikrimiz vardı. Daha sonra Gazhane, sesle ilgili olan modülü yetişkinlere yönelik yapmak istediğini belirtince eğitimci Özge Çavuşoğlu ile birlikte bu programı tasarladık. Bir yandan tabi Gazhane, benim uzun süredir ilgimi çeken bir mekan ve projeydi. Çünkü

2008'de buranın dönüşüm projeleriyle birebir ilgilenmiştim. O zamanlar İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı'nda kentsel projelere bakıyordum ve buranın dönüşümü ile ilgili Gazhane Gönüllüleri, İstanbul Teknik Üniversitesi hocaları ve Belediye yetkilileri ile birlikte çok kez toplantılar yapmıştık. Günümüzde nihayet buranın dinamik bir şekilde işliyor olduğunu görebilmek gerçekten çok sevindirici. Bunun gibi dönüşüm alanlarının mimari ve fonksiyonel anlamda dönüşmesi kadar, işitsel anlamda da dönüşmesi benim ilgimi çekiyor. O nedenle şu anda kullanıcı tarafından hem alanın içinde, hem mahallede neler duyuluyor, neler hissediliyor olduğu ilgi alanıma giriyor. Daha çok sayıda kullanıcı tarafından veri toplandıkça buranın ses algı haritası netleşecektir, bu da beni heyecanlandırıyor.”

SES FARKINDALIĞI

Şimdiye kadar toplam 38 katılımcı ile 3 atölye gerçekleştirdiklerini anımsatan Öner, atölyeyi şöyle anlatıyor: “Bu atölye genel anlamda bir ses farkındalığı atölyesi. Biz mekanı çoğu zaman gözlerimizle algılamaya alıştık. Ancak bir yandan çevremizle ilgili çok sayıda işitsel veri alıyoruz. Zaman içinde dönüşmekte olan bu işitsel veriler sosyolojik, ekonomik, politik ve ekolojik anlamlar içerebiliyor. Dolayısıyla mekan ile ilişki kurmamız, aslında en az görsel kadar işitsel boyutta da gerçekleşiyor-ancak bunu kolaylıkla fark etmiyoruz. Çalışma sayesinde, bu yeniden yapılandırılmış alanla farklı boyutlarda bağ kurmanın ve mekanın kimliğini daha rahat algılamamızın etkili olacağını düşünüyorum. Buranın sembol seslerini, içerde işleyen yeni fonksiyonların seslerini, mahallenin geçmişten (simitçi, eskici, balkondan birbiriyle konuşan komşular vs) ve inşaatla, sosyo-kültürel değişimle yeni gelen seslerini ortaya çıkarmak mümkün oluyor. Ses katmanlarını haritalarken kullanıcının bu katmanlara ilişkin neler hissettiklerini görmek/duymak ve mekanın onlarla ne şekilde “konuştuğunu” anlamak bizim için önemli.”

Oğuz Öner, katılımcıların geri dönüşlerine dair de “Çoğu, hayatlarında ilk defa bir mekanı bu kadar derinlemesine dinlediklerini ve aslında gerçekten mekanın “konuştuğunu” belirttiler. Aynı zamanda onlar için meditatif bir mekan deneyimi oldu. Gazhane'nin hiç bu kadar sessiz ve huzur verici olduğunu düşünmediklerini belirttiler. Mekanın konforlu hissiyatının, bir yandan mahalleden gelen nostaljik seslerle birlikte daha canlı hale geldiğini, ancak Gazhane alanı dışına çıktıklarında biraz tedirgin olduklarını da not ettiler.” bilgisini veriyor.

Daha önce Kadıköy'de pek çok ses faaliyetinde bulunan Dr. Oğuz Öner, “Kadıköy’ün sesi”nin zaman içinde nasıl değişimlere uğradığına dair gözlemlerini de şöyle paylaşıyor: “İlk akla gelen yanıt tabi Kadıköy’ün daha kalabalıklaşması. Burası özellikle genç nüfusuyla zaten yoğun bir kentsel alandı ancak gitgide daha fazla turistin ve daha geniş yaş aralığıdaki ziyaretçinin uğrak alanı olmaya başladı. Tabi bir o kadar da göç alan bir bölge burası. Bunların hepsi işitsel çalışmalara yansıyor. Belli sesleri daha az duyuyor, belli katmanlara dominant bir şekilde maruz kalabiliyorsunuz. Talep arttıkça kira fiyatlarının yükselmesi ve belli zümrelerin ve faaliyetlerin yoğunluğunun artması da gözlemlerim arasında. Ayrıca son yıllarda özellikle yeme-içme faaliyetlerinin arttığı ve kültürel faaliyetlerin biraz daha azaldığını fark ediyorum. Tam bu noktada Gazhane’nin doğru bir zamanda açıldığını düşünüyorum. Kadıköy gibi sıkışmış bir semtte, herkesin erişimine açık kültür-sanat hizmeti veren bir kamusal alan olması çok mühim. İBB’nin buradaki girişimi, istikrarı ve vizyonu çok değerli. Mesele işitsel düzlemde de okuduğumuz üzere Gazhane, çevresiyle ilişki kurarken, mahallelinin yaşamı ne şekilde değişecek? Bu önemli, örneğin kiralar yükselecek ve küçük üreticiler “mutenalaşma” riskiyle mahalle dışına çıkmak zorunda kalacak mı? Sokak satıcısının sesi inşaat sesiyle bastırılacak ve yok edilecek mi? Gerçekleşen konserler akustik anlamda mahalleliyi tehdit mi edecek? Yoksa katılım artarak kamusal alanı dinamik yönde rahatlatacak mı? İlerleyen zamanda göreceğiz.”

Oğuz Öner son olarak da insanlara dinleme çağrısı yapıyor: “Dinleme pratiğini bireysel ve toplumsal düzeyde gerçekten önemsiyorum. Günde 1 kez, 2 dakika da olsa telefonumuzu bir kenara bırakıp sadece etrafımızdaki seslere yargısız bir şekilde kulak verebiliriz. Meditatif hale gelebilmek, mekanla ve yaşamla ilgili farkındalığımızı artırmak ve derinden dinleme, anlama ve hissetme alışkanlığımız için çok basit ve önemli bir pratik bu.”

DANS, SES VE GAZHANE

Müze Gazhane’nin seslerine odaklanan bir başka etkinlik de “Audio Koreografi Gazhane”. Mustafa Kaplan, Filiz Sızanlı, Eylül Fidan Akıncı ve Sair Sinan Kestelli’nin ortak projesi olan bu işitsel koreografide, katılımcılar sesli yönlendirmelerle sürece dahil ediliyor. 2021 yılının sonbaharı ile 2022’in Haziran’ına dek geçen sürede Müze Gazhane’deki P Binası’nda her pazar saat 13.00’te gerçekleştirilen bu ücretsiz deneyim projesinin, bu sezon da sürmesi planlanıyor.

Sanatçı çift Kaplan ve Sızanlı, projeyi şöyle anlatıyor: “2012’de Müze Gazhane bizden bir atölye yapmamızı istedi. Biz de pandemi süresince yer değiştiremediğimiz zamanlarda, Fransa’nın Lyon şehrinde organize edilen “Architecture of a Ruined Body” festivali için tasarladığımız “Audio Koreografi Walk” çalışmasını önerdik. Audio Koreografi projesi Taldans’ın 2013 yılında yaptığı “600 Adım” koreografisinden esinlenmiştir. 600 Adım, katılımcıların verilen yazılı skorları takip ederek yaşadıkları şehri yeniden deneyimlemeleri üzerine bir projeydi. Müze Gazhane bizden “Audio Koreografi Walk” projesini müze mekânına uyarlamamızı istedi ve biz de bu projeyi temel alarak yeni bir skor tasarladık. Gazhanenin mimari yapısını, tarihini ve çevresiyle ilişkisini esas alan sesli bir yönlendirme ile katılımcıların işin öznesi oldukları koreografik bir skor hazırladık.”

Peki bu etkinlikte katılımcılar ne/nasıl dinliyorlar? “130 yıllık tarihin sesini duymak nasıl mümkün olabilir? Mustafa Kaplan, Filiz Sızanlı yanıtlıyor: “Yönergelerle gözlerinizi kapatın ve 150 yıl öncesini hayal edin, Gazhane’nin olduğu yer nasıl bir yerd, ”

Hasanpaşa bölgesi daha yeşil miydi, evler ahşap mıydı diye soruyoruz. Ayrıca 100 yıl öncesini hayal edin, Gazhane nasıl görünürdü, nasıl sesler duyulurdu, işçiler nasıl yürürdü gibi sorular var. Bu sorulara cevaben Gazhane'deki binalara dokunup, orada zamanında çalışmış işçilerin hareketini hayal edip bedenleri ile deneyimlemeye çalışıyorlar."

Sanatçı çift katılımcılardan aldıkları dönüşlere de şu örnekleri veriyor; "Çok farklı çevreden katılanlar oldu. Daha önceden hiç beden odaklı bir atölyeye katılmamış, dans gösterisi izlememiş gruplar geldi. Her katılımcıdan etkinliğin sonunda bir kağıda onlarda bu deneyimden kalan bir cümle yazmalarını istedik. Bunların hepsini biriktirdik. Katılımcılardan gelen bahsettiğimiz cümlelerden bazıları şöyle; 'Muhteşem bir yapı. Sesli yönlendirme ve ön çalışma olmasa bu kadar özgürce inceleyemezdim.', 'Aynı mekanda olmama rağmen, bir yerden çıkıp bir yere girme deneyimi hissettirdi.', 'Sadece insan değil mekan da nefes alıp yaşayabilir.', 'Boşlukların ve dolulukların tam ortasında bulunmayı deneyimlemek harikaydı.'

Etiketler; müze gazhane ses oğuz öner filiz hızanlı mustafa kaplan gökçe uygun